

LEVIATAN (2014)

Leviatan és un monstre marí que “No té parió sobre la terra”, tal com diu el llibre de Job. Thomas Hobbes, al segle XVII, es va servir d’aquest símbol mitològic per caracteritzar la seva filosofia política: l’Estat com un “Leviatan mortal” que detenta tot el poder. El director rus Andrey Zvyagintsev ens ofereix un excel·lent relat tràgic que engloba ambdues figures: un Estat totpoderós que engoleix aquells que s’hi oposen.

El protagonista principal del film és en Kolia, que viu en un poblet a la costa del mar de Barents, al nord de Rússia, però que és un paradigma universal. Té un taller mecànic al costat de casa seva, on viu amb la seva dona i el seu fill, fruit d’una relació anterior. Ara es troba assetjat perquè l’alcalde li ha expropiat el taller i la vivenda. En Kolia ha contactat amb un advocat de Moscú per interposar recurs. El tribunal, però, ha fallat a favor de l’alcalde i en Kolia se n’ha d’anar. La seva vivenda serà finalment enderrocada.

L’estratègia de l’advocat consisteix a intimidar l’alcalde amb informacions que el comprometen en la seva ambició política, exhibint que té connexions d’alt nivell a Moscú; però l’alcalde, més astut que l’advocat, contraataca mostrant-li que el pot eliminar impunement. L’advocat, com l’alcalde, és una persona sense principis. Manté una relació amb la dona d’en Kolia, i quan l’alcalde li pregunta si està batejat, li respon que ell s’atén als fets. Però els fets són sempre ambigus. L’alcalde, per la seva banda, també té una interessada relació institucional amb el bisbe ortodoxe que, pulcre i ben habillat amb els seus ornaments sacerdotals, és tot un “professional” de la religió. Recorda a l’alcalde i a la resta dels feligresos les veritats fonamentals de la religió, però els fets no concorden amb la seva doctrina. Ambdós representen el poder de la regió, l’un el civil, l’altre el religiós, i com a tals, segons el relat de la pel·lícula, contribueixen al poder omnímode de Leviatan, l’un amb la seva corrupció depravada, i l’altre tancant-hi els ulls i beneïnt-lo des d’un discurs evangèlic davant el poble en una església neta i brillant plena de bellíssimes icones. Tot és bonic en la litúrgia, excepte el fill de l’alcalde, un nen decrepit que potser anuncia la caiguda del seu pare mirant les cordes del sostre de l’església.

El tema de la religió va apareixent al llarg de tota la pel·lícula. En Roma, el fill d’en Kolia, es reuneix amb els seus amics en una antiga església

enrunada, al sostre de la qual també hi pengen unes cordes. La imatge de l'església enrunada podria ser un símbol de l'esfondrament dels valors positius que sustentava la religió ortodoxa radicional; com deia encertadament Nietzsche: la mort de Déu és la mort de tots als valors i de tot sentit. Així es desprèn del vibrant diàleg d'en Kolia amb el pope Vasili, humilment vestit amb la seva senzilla sotana, a qui troba en una botiga comprant pa per ajudar els necessitats. Ell és un autèntic creient i quan en Kolia li pregunta el perquè del suïcidi de la seva dona, el pope Vasili es limita a recordar-li la resposta de Job.

En efecte, la dona d'en Kolia es llença per un penya-segat al mar, incapaç de suportar el menyspreu del seu fillastre i la culpa pel seu adulteri amb l'advocat de Moscú. Quan l'advocat opta per marxar, després de la pallissa que li propinen els "matons" de l'alcalde, abandona la seva amant. Però les relacions d'en Kolia amb la seva dona, tot i que la perdona, ja no són les mateixes. Amb el suïcidi d'ella, la pèrdua de la casa i el seu garatge de mecànic i, finalment, amb la seva condemna a quinze anys de presó per l'assassinat d'ella, que no va cometre, en Kolia és la imatge contemporània d'un Job víctima del poder de l'Estat-Leviatan que no té compassió d'ell, a diferència del Job bíblic, que veu els beneficis de la benvolença divina quan es penedeix, no pas del seu pecat, sinó d'haver dubtat que existia un sentit a la seva vida.

Les deteriorades relacions dels protagonistes de la pel·lícula són el reflex de la decadència moral d'un món que ha perdut el nord i que troba refugi en l'alcohol. Enmig d'aquest desconcert, tanmateix, hi ha senyals d'esperança, residus d'aquella religió que abans havia donat sentit. Aquí és on es pot apreciar la petjada de Dostoievski, el revers de Nietzsche: tots som culpables, ningú no és perfecte, per això podem demanar perdó, tal com li demana en Kolia al seu fill Roma que perdoni la seva dona. També l'amic policia d'en Kolia i la seva dona acolliran en Roma a casa seva - un altre signe de bondat - perquè no hagi d'anar a un orfenat quan en Kolia ingressi a la presó, acusat sense proves - l'ambigüitat dels fets - del suïcidi de la seva dona per un "Leviatan" davant del qual se sent totalment impotent.

L'escenari sòrdid i decadent en el qual es desenvolupa el film no és res més que el reflex de la decadència moral dels protagonistes. Un món sense valors que només lluita pel poder i la prosperitat material. Acabo amb unes

paraules de Dostoievski que es troben a *Els Germans Karamazov*: “Per renovar el món, cal que els homes mateixos canviïn de camí. Fins que cada u sigui veritablement el germà del seu proïsme, no hi haurà pas fraternitat. Mai els homes no sabran, en nom de la ciència i de l’interès, repartir pacíficament entre ells la propietat i els drets. Ningú no en tindrà prou, i tots rondinaran, s’envejaran, s’exterminaran els uns als altres”.

JOSEP HEREU